

Major Hajnalka

Az Eötvös-szónokverseny beszédeinek retorikai elemzése

A tanulmány az Eötvös József országos középiskolai szónokverseny döntőjének 24 beszédét vizsgálja a retorikai elemzés módszerével. Az elemzés minden választott szemponthoz 2–5 állítást rendel, majd megvizsgálja, ezek igazak-e az elhangzott beszédre. Az elemzésben vizsgált szempontok a következők: retorikai szituáció, beszéd faj, értelmi/érzelmi érvelés, érvforrások, érvelési hibák, gondolatmenet, szerkezet, nyelvi megformálás és előadásmód. **A nyelvi megformálás és az előadásmód kategóriában érték el a versenyzők az elemzés során a legmagasabb értékeket, a gondolatmenet összeállítása és megszerkesztése több gondot okozott. A feltalálás mint szónoki feladat magában foglalja a retorikai szituáció és a beszéd faj ismeretét, ezek alapján az értelmi vagy érzelmi érvelés kiválasztását és az egyes érvek feltalálását. A tanulmány megmutatja, hogy improvizáció esetén milyen technikákat alkalmaztak a diákok, és a klasszikus, valamint a modern retorika milyen egyéb lehetőségekkel segítheti az érvek feltalálását.**

Bevezetés

Az Eötvös József országos középiskolai szónokversenyt az ELTE BTK Szakmódszertani Központja rendezte meg 2013-ig, 2014 óta a Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyartanári Tagozata hirdeti meg a Szakmódszertani Központ szakmai támogatásával. Jelen tanulmányban a 2016. évi országos döntő beszédeit a retorikai elemzés módszerével vizsgálom (Corbett 1969; Adamikné Jászó 2013: 496–526). A módszer alkalmazhatóságát középiskolások dolgozatainak elemzésére doktori disszertációmban bizonyítottam (Major 2015). A tanulmány az elemzéseket a retorikai nevelés kontextusába helyezi. A beszédek elemzéséhez nyolc elemzési szempontot választottam: retorikai szituáció, beszéd faj, értelmi és érzelmi érvelés, érvforrások, gondolatmenet, elrendezés, stílus, előadásmód. A tanulmány végén levont következtetések a retorikai nevelés iránt érdeklődőket szólítják meg.

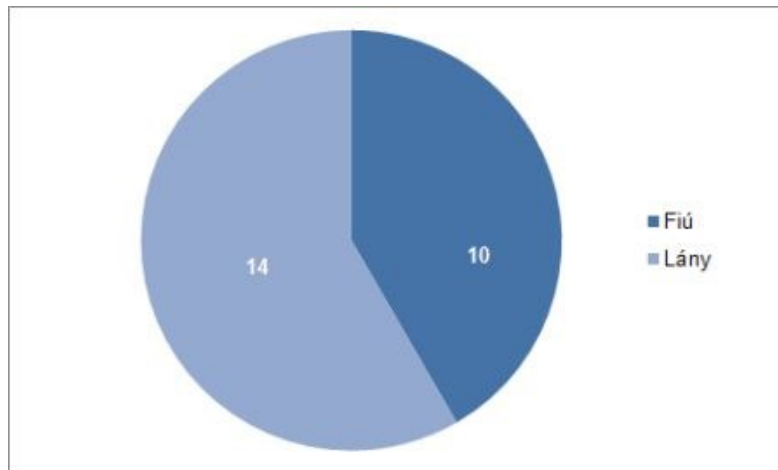
A versenykiírás szerint: „A versenyfeladat minden fordulóban: rövid érvelő szöveg, idézet alapján 5 perces érvelő beszéd szabad előadása (kulcsszavas vázlat segítségével) 30 perces felkészülés után” (1). A versenynek külön honlapja van (2), és a felkészülést további cikkek is segítik (Adamikné Jászó 2015; Rozgonyiné Molnár 2015). A 2016. évi országos döntőn a versenyfeladat a következő volt (3):

Olvasd el és értelmezd a következő idézetet! Foglald össze egy legfeljebb 5 perces beszédben, hogy mit gondolsz az idézet tartalmáról! Érvelhetsz az idézet tartalma mellett és ellen. A beszédet saját magad nevében fogalmazd! A beszédhelyzet maga a verseny, a beszéd címzettjei a versenyen jelen levő diákok, tanárok és vendégek.

A felkészülésre 30 percet fordíthatsz. A felkészüléshez kapsz egy A/4-es lapot, erre bármit írhatasz, és egy fél A/4-es lapot, erre írd a fontosabb kulcsszavakat! Beszéd közben csak ez utóbbi, kulcsszavas vázlatot használhatod.

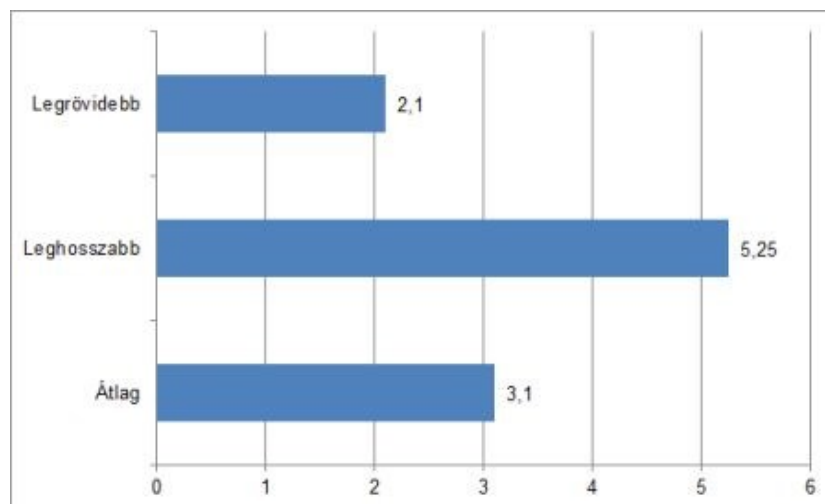
„Sokat kell tanulnia az embernek ahhoz, hogy megtudhassa, milyen keveset is tud.”

(Széchenyi István)

1. ábra
A 2016. évi döntő résztvevői (fő)

A 2016. évi döntőn 24 középiskolás diák vett részt, ők az iskolai versenyek után megrendezett regionális válogatóversenyekről jutottak be a döntőbe. A nemek arányát az 1. ábra, a beszédek hosszára vonatkozó adatokat a 2. ábra mutatja. A lányok száma kissé nagyobb volt, mint a fiúké. A beszédek átlagos hossza három perc, tehát két perccel rövidebb, mint a megadott maximális terjedelem. A megadott maximumnál csak egy beszéd volt hosszabb. A legrövidebb beszéd alig haladta meg a két percet. A versenyzőknek a verseny szervezői jelzik, amikor az idő a végéhez közeledik.

2. ábra
A beszédek hossza (min)

A retorikai nevelésről

Zwiers a rábeszélést (*persuading*, 2004: 105–106) „magas hozamú” gondolkodási műveletnek nevezi, mert fejlődésével más, támogató gondolkodási műveleteket is „magával húz”, azok együtt fejlődnek vele. Az ókori retorikai nevelés gyakorlati jellegű volt, a retorikai fejlesztés az életre, nyilvános beszédek tartására és az ügyvédi praxisra készítette fel a tanulókat (Marrou 1977). Része volt a klasszikus szónokok, retorikai írók szerkesztésmódjának a tanulmányozása, a művekhez fűzött

dolgozatok, *declamatiók* (viták) lefolytatása. Ezek csak a császárkorban sekélyesedtek el (Fináczy 1906/1984: 234–235).

A szónok feladatai (feltalálás, elrendezés, nyelvi megfogalmazás, emlékezetbe vésés, előadásmód megtervezése) problémamegoldási sémát nyújtottak a tanulóknak. Zwiars (2004: 91–92) szerint akár nyelvi, akár nem nyelvi problémamegoldásról beszélünk, gyakorlati hasznosságát nem lehet elvitatni: a túléléshez szükséges. Lépései: a megoldandó probléma felismerése (1); megfogalmazása vagy újradefiniálása (2); stratégia kitalálása a megoldáshoz (3); lehetséges alternatív megoldások, inkubáció (4); hipotézis a megoldás hatékonyságáról (5); a legjobb megoldások tesztelése és a hibák elemzése (6); a probléma megoldása (7).

A retorikai nevelés gyakorlatai is problémamegoldási sémát nyújtottak. A deklamációk témája vagy az alapul szolgáló szituáció fiktív volt. Az előadásba a nyilvánosságot is bevonták, emellett a tanulók rendszeresen hallgatták tanáruk, más szónokok és társaik beszédeit, ezeket később reprodukálniuk kellett (Bolonyai 2001: 24–25). A császárkorban két fajtája volt népszerű, a *suasoria* (történelmi események keretébe helyezett könnyebb, kezdő beszédgyakorlatok) és a *controversia* (nehezebb, haladó gyakorlat; a képzelt tárgyat a hasonló, bíróság előtt lefolytatott polgári vagy büntetőper alapján kellett kidolgozni).

Például a *controversiában* a tanár megadott egy témát (A törvény: A megerőszakolt lány választhatja a tettes vagyonát vagy halálát. Ügyállás: A tettes felakasztja magát. A megerőszakolt lány a vagyonát kéri.) A tanár második lépésben tanácsot, „kezelési útmutatót” (*sermo*) készített a diákoknak, ez nem interpretáció, hanem elbeszélés, tényközlés. A harmadik lépésben a tanulók modellbeszédet (*declamatio*) készítettek az eset egyik szereplőjének vagy egy ügyvédnek a nézőpontjából. Az utolsó lépés a tanulók beszéde volt az egyik vagy a másik oldalon (Winterbottom 1974: XI).

A beszédnek meg kellett felelnie az írott normának, ezért a tanár retorikai előadását (*sermo*) követte a tanulói *declamatio* megszerkesztése írásban, felolvasása a tanárnak, aki mondatról mondatra kijavította. A javított változatot a tanuló megtanulta, és megfelelő hangsúlyozással előadta (Quintilianus 2,4–2,10; 2009: 154–173; Fináczy 1906/1984: 235). A római nevelésben központi szerepet kapott az erkölcs nemesítése. A rómaiak érdeme a retorikai stúdium iskolaszerű tagolása, rendszerezése, a követelmények megállapítása és kidolgozása is (Fináczy 1906/1984: 274–275).

Retorikai szituáció

A klasszikus retorika az ügyállások tanával segítette a probléma meghatározását. Cornificius részletesen tárgyalja a törvényszéki beszéd kapcsán az ügyállásokat (1,11,18–1,15, 25; 2001: 17–22). Quintilianus Cicerót követve három fő kérdést különít el: létezik-e, mi az és milyen; valamint a logikai ügyállásokat: a következtetésen, a meghatározáson, a minőségen és a kifogáson alapulót (Quintilianus 3, 6, 66–67; 2009: 239). A vádlónak is ezeket kell szem előtt tartania: „megtörtént, ez történt, helytelenül történt, ő pedig jogszerűen emel vádat” (Quintilianus 3, 6, 85; 2009: 242). Az ügyállások tanát a gyakorlat alakította ki, elsőként a törvényszéki beszédben, de később a szónoklatok elemzéséhez és a mintabeszédek fajtáinak a kijelöléséhez is használták (Adamik et al. 2004: 35; Bolonyai 2001: 27).

A következő lépés az indok (*ratio*) megkeresése, mert erre épül a fő érv (*firmamentum*), ez tartalmazza a vádat, végül meg kell állapítani a fő kérdést (*questio*). Az ítélet (*iudicatio*) a védelem indoklásából és a vád összekapcsolásából jön létre. Miután megtaláltuk az ítéletet, mindezek tisztázása után erre kell irányítani az egész beszéd érvelését (Cornificius 1, 16, 26; 2001: 22). Bár Cornificius leírása a törvényszéki beszédre vonatkozik, az első, előkészítő fázis megfelel a Bloom-féle taxonómia megfigyelési periódusának. Ennek elmaradása vezet sokszor a feladat félreértelmezéséhez. Baranyai Erzsébet és Lénárt Edit kutatásaik során (1959) ezt a jelenséget a relevancia elvének megsértéseként értelmezték.

Bitzer használta először a retorikai szituáció fogalmát, amelyet a hallgatóság, a szükséglet és a kényszerek (korlátok) egységeként írt le (Bitzer 1968: 5–6, *RL* 1031): „A beszéd elkészítése előtt a retorikai szituációnak három alkotó eleme van: a szükséglet (*exigence*), a hallgatóság (*audience*), amelyet döntésre és cselekvésre kell készíteni, és a kényszerek (*constraints*), amelyek rábírnák a szónokot, hogy hasson a hallgatóságra”. A szükséglet olyan tökéletlenség, amely sürgős megoldást igényel, és a beszéddel pozitív irányban módosítható. A hallgatóságnak képesnek kell lennie a változtatás kieszközlésére, a kényszerek pedig a körülmények: személyek, események, dolgok, viszonyok, amelyek a szituáció részei.

1. táblázat
A versenyfeladat mint retorikai szituáció

Szükséglet	Kényszer	Hallgatóság
Olvasd el és értelmezd a következő idézetet!	A felkészülésre 30 percet fordíthatsz.	A beszédet saját magad nevében fogalmazd!
Foglald össze egy legfeljebb 5 perces beszédben, hogy mit gondolsz az idézet tartalmáról!	A felkészüléshez kapsz egy A/4-es lapot, erre bármit írhatasz, és egy fél A/4-es lapot, erre írd a fontosabb kulcsszavakat!	A beszédhelyzet maga a verseny, a beszéd címzettjei a versenyen jelen levő diákok, tanárok és vendégek.
Érvelhetsz az idézet tartalma mellett és ellen is. <i>"Sokat kell tanulnia az embernek ahhoz, hogy megtudhassa, milyen keveset is tud"</i> (Széchenyi István)	Beszéd közben csak ez utóbbi, kulcsszavas vázlatot használhatod.	

Az 1. táblázat a versenyfeladatot mint retorikai szituációt mutatja be. Az elemzésben két szempontot vizsgáltam: 1. Megfogalmazza-e a tanuló a fő kérdést? 2. Ad-e választ, megoldási javaslatot saját kérdésére? A versenyzők kevéssel több, mint egyharmada (38%) fogalmazott meg fő kérdést explicit módon. Csak azokat az eseteket számoltam, amelyekben valóban a három fő kérdés egyikéről volt szó, nem egyszerűen retorikai kérdésről. Mind a három ügyállás előfordult. Egy esetben még a negyedik, kifogáson alapulóra is volt példa, amikor egy versenyző azt mondta, nem kíván a fő kérdésre választ adni. Leggyakoribb a definíción alapuló ügyállás volt, a tudás fogalmát határozták meg a versenyzők. Sok esetben mellékvágányhoz, nem releváns beszédhez vezetett a fő kérdés megfogalmazása ellenére is az, hogy a tanuló saját iskolai élményei alapján az iskolai tudás (illetve maga az iskola) létjogosultságáról beszélt, és nem az idézet által felvetett problémáról.

Kevesebb mint a versenyzők egyharmada (29%) válaszolta meg a felvetett kérdést olyan formában, hogy javaslatot, releváns megoldást fogalmazott meg. Baranyai Erzsébet és Lénárt Edit (1959) eltérésnek nevezi azt a jelenséget, amikor a tanuló eltér a témától, és nem tér rá vissza, kitérésnek pedig azt, amikor visszakanyarodik a kitérő után. Ez a kitérés relevanciaprobléma, nem keverendő össze a retorikai szerepű kitéréssel (Adamik 2010: 625–627). A következő elemzési szempont során kiderül, miért fontos a beszéd faj ismerete a relevancia megőrzéséhez.

A tanácsadó beszéd

A retorika hatásorientált tudomány: a hallgató és a rá gyakorolt hatás áll a középpontban, a kommunikációs modell minden más eleme ennek rendelődik alá (Plett 2001: 2). A meggyőzés egyik eszköze lehet a szövegtípus (műfaj, beszéd faj) ismerete és helyes alkalmazása, a versenyfeladat szerint ez a tanácsadó beszéd. A tanácsadó beszéd jellemzői Arisztotelész szerint az, hogy sajátos ideje a jövő, célja a rábeszélés vagy lebeszélés („mert akár magánemberként adnak tanácsot, akár közügyekben beszélnek a népgyűlés előtt, e kettő valamelyikét teszik” 1358b; 1999: 38), speciális érforrása a hasznos vagy a káros („a rábeszélő ugyanis a jobbat tanácsolja, a lebeszélő a rosszabbtól térít el” 1358b; 1999: 39). A beszédek elemzése során két szempontot vizsgáltam: 1. a beszéd a jövőre irányul; 2. célja a rábeszélés vagy a lebeszélés.

A 24 versenyző csupán hatoda (17%) irányította beszédét a jövőre. Ennek oka leggyakrabban az volt, hogy saját múltbeli, iskolai élményeiket, kudarcaikat idézték fel (a múlt a törvényszéki beszéd jellemző idősíkjá), öt esetben pedig a vallomás műfaja felé mozdultak el a versenyzők (mind az öt lány volt). Egy versenyző beszéde a bemutató beszéd műfaji jegyeinek felelt meg: dicsőítő beszéd az egyik tanáráról. A jövőre irányuló beszédekben nemcsak a hallgatók buzdításáról volt szó, hanem konkrét utalásról a jövőbeli cselekvésre.

A tanácsadó beszéd fő terepe az ókorban a népgyűlés volt, de ma sem csak a parlamenti beszédek adhatnak mintát a tanulóknak, ilyen például a reklám is. Kevesebb mint a versenyzők egyharmada (29%) törekedett valóban rábeszélésre vagy lebeszélésre. Az utóbbira abban az esetben volt példa, amikor a tudást az iskolai tudással azonosította a beszélő. A tudás megfelelő definíciója segíthetett a szónoknak elkerülni ezt a csapdát, hiszen – bár természetesen érthető az asszociáció középiskolás diákoknál – a Széchenyi-idézetben nincsen szó iskoláról. Az iskolai felelések rutinja okozhatta, hogy a versenyzők kétharmada nem érvelt, hanem előadást tartott, főleg ismereteivel, tekintélyekre hivatkozással igyekezett meggyőzni a hallgatóságot.

Értelmi és érzelmi érvelés

Már az ókorban kialakult a meggyőzés három módjának az elmélete is: például kimutatható az *Iliász* kilencedik énekében (Corbett–Connors 1998: 5–15). Akhilleuszt Odüsszeusz az értelemhez (*logosz*) folyamodva, Phoinix beszéde személyessége, saját jellemének meggyőző ereje (*éthosz*), Aiász pedig indulata, érzelmei (*pathosz*) által akarta meggyőzni, de hármuk közül csak Aiász járt sikerrel. A példa jól mutatja, hogy a klasszikus retorika tisztában volt vele, hogy csak racionális úton nem lehet meggyőzni, viselkedést formálni, mert az embert legalább annyira alkotják vágyai és akarata, mint az értelme (Corbett–Connors 1998: 71).

Arisztotelész *Rétorikájának* szerkezetét ez a hármasság indokolja, bár a középpontjában a logikai meggyőzés áll (Adamik et al. 2004: 31). A lehetségesen és a valószínűn alapuló retorika azonban „nem mondhat le az *éthosz*ról és a *pathosz*ról, de az értelemről sem, mert ez a három szerves egységet alkot” (Adamik 1999: 15–19). Az értelmi bizonyítékokat tehát nem lehet elszakítani az érzelmiéktől.

Arisztotelész szerint is „a legfőbb bizonyíték a jellem”, a szónok megbízhatóságának fontos szerepe van a beszédben. Leginkább a tanácsadó beszédben (Arisztotelész 1377b, 1999: 81): „ezt a hatást azonban a beszéddel kell elérni, nem a szónok jellemének előzetes hírével” (Arisztotelész 1356a, 1999: 33). A bizalomkeltés forrásai a bölcsesség, az erény és a jóakarát (Arisztotelész 1378a, 1999: 81). Quintilianus szerint a szónok *éthosza* (*auctoritas*) különösen fontos a tanácsadó beszédben: „Aki azt várja, hogy mindenki hitelt adjon a véleményének a hasznosság és a tisztesség dolgában, az számítson igen tisztánlátó és becsületes embernek – és legyen is az. [...] Tanácsot mindenki a maga értékrendje szerint ad” (3,8,13; 2009: 254). A szónoknak az egész diskurzus folyamán fenn kell tartania ezt a kialakított képet, az „imázst” egyetlen rosszul megválasztott szó is szétrombolhatja.

A „rejtett rábeszélő” (Corbett–Connors 1998: 77), az *éthosz* szerepét tehát az ókorban éppen olyan fontosnak tartották, mint a mai „píárosok” vagy piackutatók.

A szónok *éthosza* mellett a klasszikus retorikák a *pathoszt* is részletesen tárgyalják. Arisztotelész szerint az érzelmek változtatják meg az emberek ítéletét (Arisztotelész 1378a, 1999: 82), ezért a hallgatóság beállítottsága a törvényszéki beszéd szempontjából fontos: „A hallgatóságon keresztül érzük el célunkat, ha beszédünk hat az érzelmeikre, nem ugyanúgy ítélünk, ha bosszúság vagy vidámak vagyunk, ha szeretünk vagy gyűlölünk” (1356a, 1999: 33). A beszédrészek közül a befejezésben van szerepe (Arisztotelész 1419b, 1999: 177).

A horatiusi tanácshoz hasonlóan a *pathosz* a szónok megrendülésének a függvénye: „Mert csupán a tűz gyújt lángot, és csak a nedvességtől leszünk vizesek, és egy dolog sem ad a másíknak olyan szint, amivel ő maga ne rendelkezne; tehát elsődleges, hogy hatással legyen ránk, amiről azt akarjuk, hogy a bíróra hatást gyakoroljon, és hogy hatás alá kerüljünk, mielőtt megkísérelünk hatást gyakorolni” (Quintilianus 6,2,28; 2009: 416). Itt említi az *enargeia* (nyilvánvalóság) fogalmát, amellyel a szónok „olyan érzelmeket ébreszt, mintha személyesen jelen lennének” (6,2,32; 2009: 417). Ez felidézheti a *jelenválóvá tétel* (*présence*) perelmani fogalmát.

A szónokverseny beszédeit e kategórián belül két szempontból vizsgáltam: 1. a szónok saját becsületességével, jellemével érvel; 2. a meggyőzés érdekében a szónok a hallgatóság érzelmeire is hat. A szónokverseny beszédeinek kétharmadában (67%) előfordult az *éthosz* érvelő használata. Ez igazolhatja Arisztotelész és Quintilianus fent idézett állítását arról, hogy a tanácsadó beszédben fontos a jellem. Elsősorban tudásvágyukat, jó tanulmányi eredményüket, érdeklődésüket emelték ki a tanulók. Gyakori *captatio benevolentiae* volt a hallgatóság nagy és a beszélő csekély tudására való utalás is, amellyel a szónok hitelesebbé próbálta tenni magát.

A hallgatóság érzelmeire hatást 8%-ban figyeltem meg, az alacsony érték oka lehet, hogy csak azokat az eseteket számoltam, ahol a szónok közvetlen hatásra törekedett. Nem vettem ide a metaforaalkotást és a gyakran előforduló „képzeldék maguk elé”, „gondoljanak csak bele” gondolatalakzatokat. A beszédek nagy része inkább előadás volt, mint szónoki beszéd, ezért nem apelláltak az érzelmeikre. A másik végletet a már szintén említett vallomásos beszédek képezték. Ezekben a *pathosz* a bevezetésen és a befejezésen kívül a beszéd más részeiben is jelen volt.

Érvforrások és érvelési hibák

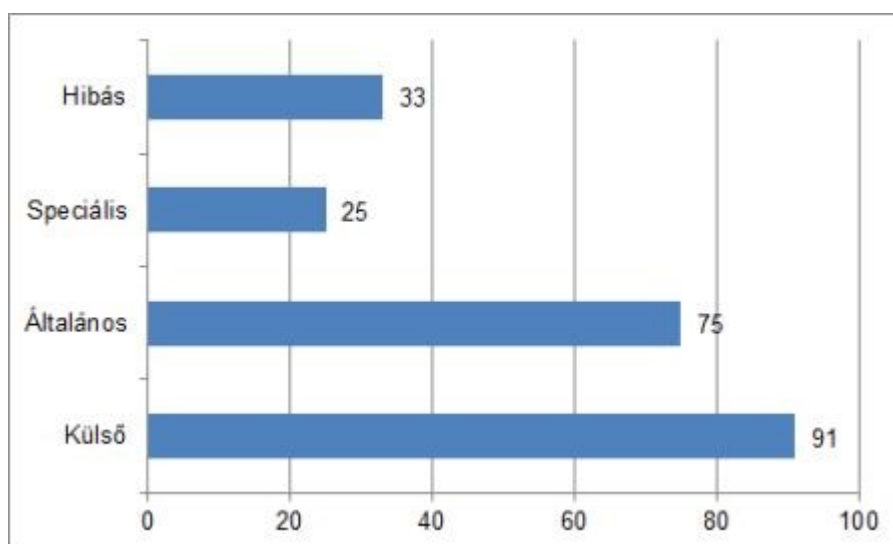
A retorika gyakorlati tudomány is, a beszédek nagy, heterogén, esetleg képzetlen közönség meggyőzésére szolgálnak, ezért az értelemre apellálás esetén sem kell szigorúan a logika szabályaihoz alkalmazkodni. A dialektikában a meggyőzés eszközeként szolgáló szillogizmusnak és indukciónak a retorikában az enthüméma (‘valószínűsítésre épülő retorikai szillogizmus’) és a példa (‘retorikai indukció’) felel meg. Az enthümémák az általános tételekből alkothatók, ezek a toposzok. Arisztotelész 28-at sorol fel (1397a–1401a; 1999: 123–135), ezek a retorikán belüli bizonyítékok. Emellett Arisztotelész elkülöníti a retorikán kívüli bizonyítékokat (1375b–1377b; 1999: 75–79). Eszközei a meghatározás (definíció – szigorúan logikai vagy szabadabb retorikai –, szinonima, etimológia, leírás, példa), a szillogizmus, az enthüméma és a példa (Corbett–Connors 1998: 32–60). A racionális érvelés (*πισztisz*) forrásait, lelőhelyeit mutatja be Arisztotelész *Topikája* (Aristoteles 2004a, 2004b) nyolc könyvben. A racionális érvelés véletlen vagy szándékos hibáit (az utóbbit nevezzük manipulációnak) a mai szakirodalom is listázza (Corbett–Connors 1998: 62–71).

2. táblázat

Az érvtípusok csoportosítása (Adamikné Jászó 2006: 363–454)

Érvtípus		Altípusok
Külső		tekintély, tanúság, statisztika, maxima, precedens, jelek
Általános	Meghatározás	definíció, felosztás, osztályozás, rész/egész
	Összehasonlítás	hasonlóság, különbség, fokozat
	Viszonyok	ok/okozat, előzmény/következmény, ellentét, ellentmondás
	Körülmények	lehetséges/lehetetlen, jövő/múlt tényei, személyek/dolgok, jelek
Speciális		hasznos/káros, szép/rút, jogos/jogtalan

A szónokverseny beszédeinek érvforrásait 1. típus (külső, általános, speciális) és 2. érvelési hibák szerint vizsgáltam. Az eredményeket a 3. ábra mutatja.

3. ábra

Érvtípusok és érvelési hibák a beszédekben (%)

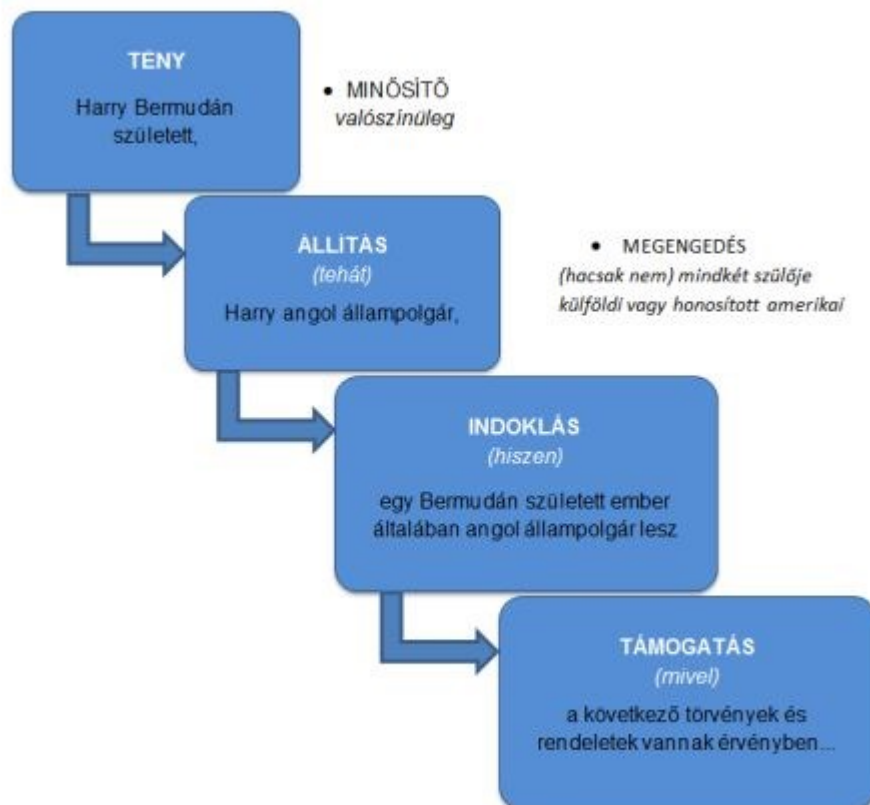
A retorikai elemzés szempontjai szoros egységet alkotnak, ezért utalhatok vissza a fenti eredményekre, amelyek szerint kevés beszédben volt érvelés, inkább csak előadtak a tanulók. A 3. ábra mutatja, hogy a 24 beszéd hány százalékában fordult elő az adott érvforrás. A külső érvek száma magas (91%), csak a szónokok alig tizede nem használta. A tanácsadó beszédre jellemző a példa alkalmazása, ez igazolódott a vizsgált beszédekben is. A szónoki mesterséghez tartozó, „általános” érveket a tanulók háromnegyede használta (75%). A leggyakoribb a meghatározás és a logikai viszonyok alkalmazása volt. A versenyzők negyede speciális érveket is használt (25%). Legtöbbször a tanácsadó beszédre jellemző hasznos, illetve káros érv fordult elő, de több esetben szerepelt a bemutató beszéd jellegzetes érvforrása, a szép (dicső) / rút is.

Az érvelési hibákat a retorika manipulációnak tartja. A hibás érv jelentheti azt, hogy 1. az állítás nem igaz (hibás anyag); 2. nem érvényes (hibás forma). Az első eset elkerüléséhez szükséges a (szituációhoz illően precíz) háttértudás (Corbett–Connors 1998: 62–65; Adamikné Jászó 2013:

254–256). Az érvelési hibák kis része adódott tévedésből, hiányzó ismeretből, ez a döntős versenyzők általános tájékozottságát mutatja. A megfogalmazás hibáit a stílus kategóriájában vizsgálom. A 3. ábra azt is mutatja, hogy a szónokok harmadának (33%) beszédében előfordult érvelési hiba. Leggyakoribb az ok-okozati viszony hibája és a hibás általánosítás volt, több esetben fordult elő *petitio principii*, azaz 'körkörös érvelés'.

Gondolatmenet

Az érv helyes felépítéséhez a szillogizmus és az enthüméma fogalmának ismerete, de a Toulmin-modell is segítséget nyújthat. A 4. ábrán idézett példában (Toulmin 1958/1964: 102) a tény (vagy adat, eset: *Harry Bermudán született*) és a következtetés (vagy állítás: *Harry angol állampolgár*) összekapcsolása is az érvforrásokkal történik explicit vagy implicit nyelvi formában. Az érv enthüematikus szerkezetű, az állítás (*claim*) tulajdonképpen a konklúzióknak felel meg. A megengedés az indokláshoz és a cáfolathoz hasonlóan az érvforrásokat veszi alapul. Ha állításunkat megtámadják, vagy mi cáfoljuk meg valakinek az állítását, akkor az implicit biztosítékot vagy támogatást explicitté kell tennünk (Toulmin 1958/1964: 106).

4. ábra
Toulmin érvelési sémája (1958/1964: 102)

Az indukciót mint az egyediből az általánosra való következtetés, tehát az általánosítás, kategorizálás, tudományos megfigyelés alapját a fogalmazás logikájával kapcsolatban tárgyalja Willis (1973: 10–13). A dedukció az általánosból az egyedire következtet, deduktív konklúziót von le, például ilyen a szillogizmus vagy az enthüméma (30–39). A gondolatmenet vizsgálatát két állítás köré szerveztem: 1. A szónok állást foglal az idézettel kapcsolatban; 2. a beszéd deduktív: a problémamegoldási javaslatot a beszéd elején közli.

A versenyzők alig fele (46%) foglalt expliciten állást az idézet állításáról. Ez a szám még meglepőbb, ha figyelembe vesszük, hogy szinte mindenki felolvasta, illetve tematizálta beszéde elején, miért nem olvassa fel. Fent említettem, hogy sokan definiálták az idézetben szereplő *tudás* szót. A definíció sem akadályozta meg azonban, hogy mellékvágányra fusson az érvelés, és iskolai emlékek, nagy tudású emberek dicsérete vagy kiselőadás vegye át az érvelés helyét.

A beszédek döntő többsége (83%) induktív volt, a végkövetkeztetés, a problémamegoldási javaslat (ha volt), a beszéd végére került. A deduktív beszédek (17%) egyike sem futott mellékvágányra, a beszéd a tétel kimondása után annak bizonyításából (illetve cáfolásából) állt, a javaslatot pedig a beszéd végén módosított formában ismételte meg a szónok. Az induktív beszédek gyakran asszociációkból álltak, gyakori volt a félreértelmezés is (például a már említett tudás = iskola azonosítása).

Elrendezés

Az érvelő gondolatmenet felépítése szorosan kapcsolódik a szintézisalkotás gondolati műveletéhez és a szónok második feladatához, az elrendezéshez. Arisztotelész a tételt és a bizonyítást tartotta a szónoki beszéd két kötelező részének, a klasszikus retorikák az ügyállásokhoz, a beszédformákhoz és a szillogizmushoz kötik az érvek elrendezését, a gondolatmenet összeállítását. Gyakran a katonák csatasorba állításához hasonlítják az érvek „felállítását” (például Cornificius 2001: 3,10,18; 2001: 64), általában a nesztóri rendet ajánlják: „az első helyre egy szilárd érvet kell helyezni, a végére a legszilárdabbat, a gyöngébbeket középre” (Quintilianus 7,1,10; 2009: 454). A gondolatmenetről szintén Quintilianust idézem: „Az okfejtésből áradó meggyőző erőnek ugyanis folyamatosan növekednie kell, mégpedig a bizonytalan érvektől haladva a leghatásosabbak felé; legyenek bár azonos fajták vagy különbözők” (7,1,17; 2009: 455).

A gondolatmenet megszerkesztése Zwiers (2004) rendszere szerint a következő gondolkodási műveleteket veszi igénybe: elemzés, összehasonlítás, kategorizálás és osztályozás használata, az ok-okozati összefüggések felismerése, majd a szintézisalkotás, a nyelvi kifejezés. Új koncepciókat alkotni háttértudásunk felhasználásával kreatív, de bonyolult művelet, és a legnehezebben tanítható. Zwiers három lépését nevezi meg: az alapstruktúra feltárását (elemzés), a kapcsolatteremtést, az összehasonlítást, a nagyobb perspektívába emelést és végül az elemek új mintába kombinálását, amely új látásmódot teremt. A szintézis lényege az összhangba hozás, a „szinkronizálás” (*syn*) és az állásfoglalás, a véleményalkotás (*thesis*) kapcsolata (Zwiers 2004: 135). Ez a rövid összefoglalás is mutatja a szintézis- és a szillogizmusalkotás hasonlóságát.

A beszédrészek közül az első, a bevezetés funkciója tehát kettős: informál a diskurzus céljáról, és befogadásra alkalmassá teszi a közönséget megnyerve jóindulatát, figyelmét, érdeklődését (Cicero 2012a: 1, 15, 20; 2012a: 95). Az érdeklődés felkeltésének módszerei a provokatív kérdés, a paradox bevezető (lehetetlennek látszó dologról bizonyítja be, hogy elfogadható), a helyreigazító (félreértett vagy elhanyagolt terület bemutatása) és az előkészítő bevezetés (a szokatlan tárgyalási forma magyarázata; Corbett–Connors 1998: 259–264). Szintén feladata a hitelesség megteremtése (Corbett–Connors 1998: 264–269). Erre lehetőséget nyújt az insinuatío alakzata (például Marcus Antonius híres beszédében) vagy más implicit módszer, amellyel a szónok jó szándékát, jó ízlését, képzettségét bizonyítja. Az előítéleteket minimalizálva a szónoknak van esélye, hogy meghallgatják, ez a tanács nem csak a bíró megnyerésére igaz.

A klasszikus retorika is a téma, a hallgatóság, a körülmények, az előzetes tudás és az idő/hely függvényében használt bevezetést. Ha használt a szónok bevezetést, mert szükségesnek ítélte, itt helyezhette el a „horgot” (*hook*; Corbett–Connors 1998: 268), amellyel a hallgatóság figyelmét megragadta. Cicero is kiemeli, hogy a bevezetés gondolatgazdag és súlyos legyen, hibái pedig, ha elcsépett, közös (bárhol elmondható), felcserélhető, terjengős, különálló, átvett vagy szabálytalan (Cicero 2012a: 1,18,26; 2012a: 99).

A *C. Herenniusnak ajánlott rétorika* a beszédrészekhez kapcsolja az érzelmekre hatást, a bevezetésben a jóindulat megnyerésének módjai között főleg az ellenféllel szembeni indulatok keltéséről (Cornificius 1,5,8; 2001: 12), a befejezésben a szájalomkeltésről ír. Itt hangzik el híres és megszívlelendő tanácsa: „A szájalomkeltésnek rövidnek kell lennie. Semmi sem szárad föl ugyanis hamarabb, mint a könny” (Cornificius 2,31,50; 2001: 52). Arisztotelész négy összetevőjét nevezi meg a befejezésnek: felkelteni a hallgatóság jóindulatát irántunk és ellenszenvét ellenfelünk iránt, nagyítani és kicsinyíteni, felszítani az érzelmeket a hallgatóságban és összegezni az elmondottakat (1419b, 1999: 177). Ezek közül nem kell mindig mindegyiknek szerepelni, csak az összefoglalásra van minden esetben szükség (Corbett–Connors 1998: 284). A beszédek elrendezését két szempontból vizsgáltam: 1. A beszéd tartalmaz bevezetést és befejezést. 2. A beszédben megfigyelhető a tétel-bizonyítás szerkezet.

Az arisztotelészi két kötelező szerkezeti elem, a tétel és a bizonyítás a beszédek negyedében (25%) jelent meg. Az idézet felolvasását nem tekinthetjük a tétel kimondásának, a versenyzőnek állást is kell foglalnia, illetve érvrendszert (gondolatmenetet) kell felépítenie, amely meggyőzően bizonyítja vagy cáfolja a kimondott tételt. Gyakran ismétlődött az „amikor elolvastam a tételt, az jutott eszembe” formula, és ez megerősíti azt a feltételezést, hogy sok esetben a diákok inkább asszociáltak az idézethez kapcsolódva a felkészülési időben, nem érveket gyűjtöttek.

Ezek az asszociációk azonban nem képezték olyan szintézist a felkészülési idő végére, amelyet az elrendezés kifejezhetne. Ezt mutatja, hogy a bevezetést az asszociáció vagy az idézet felolvasása váltja ki. A szónokok használták az elbeszélést is, amely a retorikaelmélet szerint a szónoki beszéd második része, törvényszéki beszédben az eset ismertetése volt. Voltak olyan versenyzők (13%), akik meghökkentő ténnyel vagy aktualitással dobták be a „horgot”. A befejezés a klasszikus tanításnak megfelelően cselekvésre buzdítást vagy összefoglalást tartalmazott, de (különösen az összefoglalást) inkább a beszédben elmondottak mechanikus megisméltése alkotta.

Stílus

A feltalálás és az elrendezés után a szónok harmadik feladata a nyelvi kidolgozás (*lexisz, phraszisz, elocutio, ratio dicendi*, stílus). Neve is mutatja, hogy a gondolatok nyelvi formájának a kidolgozását jelenti. A Zwiars-féle készségek közül értelemszerűen a kommunikáció (*communication*) tartozik ide. Arisztotelész a stílus erényeként említi a (tárgyhoz) illő világosságot, ezt a közhasználatú igék és névszók biztosítják, a többi fennköltté és ékessé teszi a beszédet (1404b; 1999: 141). A stílus illő, ha megfelel az érzelmeknek és a jellemnek (1408a–b; 1999: 149–150). A világosság önmagában lapos, ezért a nyelvezetet idegenszerűvé kell tenni, a prózastílushoz sorolja a metaforát, amelynek a világosság, a kellemesség és a különösség a sajátja (1405a; 1999: 142). A stílus hibája a fagyosság, ezt az összetett szavak, a szokatlan szavak, az oda nem illő, gyakori jelzők és a metaforák okozzák (1406a–b; 1999: 144–146).

A nyelvi helyesség követelménye a kötőszavak helyes alkalmazása, a dolgok nevükön nevezése, a kétértelmű kifejezések kerülése, a szavak nemének helyes alkalmazása és a többes, illetve az egyes szám megfelelő használata (Arisztotelész 1407a–b; 1999: 147–148). A fenséget biztosíthatja a meghatározás használata a szó helyett (vagy ennek ellentéte), a metaforák, a jelzők, az egyes szám helyett többes szám használata, a kötőszók alkalmazása vagy elhagyása (1407b–1408a; 1999: 149).

Az ékességet Theophrasztosz, Arisztotelész tanítványa emelte önálló erénnyé (Adamik 1998: 79), aki Arisztotelészhez hasonlóan (1404a; 1999: 140) különbséget tett a tárgyra irányuló (filozófusok) és a hallgatóra irányuló (szónoki) beszédmód között. Az előbbit a szaktudomány természete, az utóbbit viszont a hallgatóság milyensége, neme, kora, műveltsége szabja meg (Adamik 1998: 87–88). Az első rendszeres latin stilisztika, a *C. Herenniusnak ajánlott rétorika* szintén négy stíluserényt tárgyal, a stílust „megfelelő szavaknak és mondatoknak a feltalálásra való alkalmazása”-ként határozza meg, amely egyaránt jelenti az illő szavak feltalálását és a szófűzést, ezek elrendezését is (Cornificius 1, 2, 3; 2001: 10). Cornificius tankönyvének negyedik könyvében minden bemutatott stílusjelenséget

meghatároz, és saját példáival illusztrál is. A beszédek elemzéséhez négy állítást választottam ki: 1. a beszéd stílusa világos; 2. a beszéd nyelviileg helyes; 3. a beszéd alakzatokat használ; 4. a beszéd szóképeket használ. Mivel az illőséget már az első szempontban érintettem, a stílus illőségére, mint stílusérenyre külön nem térek ki.

A beszédek több mint a felének (58%) volt olyan részlete, amelynek érvelése homályos volt. Ezt egyrészt a nyelvi kifejezés nehézségei okozták, a tanuló belenézett a vázlatába, meglátta a felírt vázlatpontot, de annak nyelvi megfogalmazásába (például mondattá, állítássá formálásába) hiba csúszott. A homály másik oka az érvelés logikájának a megbicsaklása, illetve az asszociatív szerkesztés volt. Az enthüméma szerkesztésével kapcsolatban már a Toulmin-módszer bemutatásakor említettem, hogy a kifejtettség mértékét az adott szituáció szabja meg. Sok esetben az vezetett a homályossághoz, hogy az érv valamelyik eleme nem vált explicitté. A beszédek kétharmada azonban nyelviileg helyes volt (67%).

Manapság az alakzatokkal és a szóképekkel a stilisztika foglalkozik, de érvelő szerepüket is érdemes vizsgálni. A versenyzők csaknem háromnegyede (71%) használt alakzatot, főként ismétlést vagy szónoki kérdést. Ez az adat csak azokat a szónokokat (illetve beszédeiket) mutatja, akik a meggyőzés céljával használták az alakzatokat. A versenyzők csaknem fele (46%) használt valamilyen szóképet, leginkább a *tudás* fogalmát tették képszerűvé hasonlattal vagy metaforával.

Előadásmód

„Az előadásmód, állítom, a beszédet egyedül uralja. [...] a leginkább ez hat a tanulatlanokra, ez a tömegre, ez a barbárokra. A szavak ugyanis senki mást nem indítanak meg, hanem csak azokat, akiket ugyanaz a nyelv köt össze; a szellemes gondolatok is gyakran elszállnak a nem szellemes emberek füle mellett; az előadásmód viszont, amely tükrözi a lélek indulatait, mindenkit megindít” (Cicero 3, 56, 213–3, 59, 223; 2012b: 445–449). Cicero szavai igazolják, hogy az ókorban is tisztában voltak azzal, hogy a dialektikával ellentétben a fenti szempontok egyike sem nyugtázza le annyira a szónoki beszéd meghallgatására összeverődött tömeget, mint az előadásmód.

Az ókori retorikák az előadásmód kapcsán leginkább a következő három szempontra figyeltek: Arisztotelésznél ez a hangerő, a hangfekvés és a ritmus (1403b–1404a, 1999: 139–140), Cornificiusnál a hangnem (3, XIII, 23; 2001: 66–68), a hanghordozás (hangmagasság, hangerő, hanghajlékonyság; 3, XI, 19–3, XII, 21; 2001: 64) és a testmozgás (3, XV, 26; 2001: 68–69). Cicero szerint az előadásmód „a test ékesszólása, mivel a hang és a taglejtések alkotják együttesen” (17, 55; 2012c: 628), ő az arckifejezésről és a szemjátékról is ír, mert a „szem a lélek hírnöke” (2012c: 630). Cicero az előadásmód kapcsán részletesen foglalkozik a versritmussal is (2012c: 656–687). Quintilianus Cicerót követi az előadásmód tárgyalásakor, de a stílusérenyeket az előadásmódra is alkalmazza. A fej, az arc, a nyak, a váll, a kar, a kéz mozdulatairól és a (lábat eltakaró, nem agyoncsinosított, de nem is elhanyagolt) ruházatról is ír (Quintilianus 11, 3; 2009: 736–769). Az előadásmód (*pronuntiatio, actio*) három feladata az, hogy nyerjen meg, győzzön meg, indítson meg és gyönyörködtessen is (Quintilianus 11, 3, 154; 2009: 762–763). A szónokverseny beszédeinek elemzésére a következő négy szempontot választottam: a beszéd során a szónok 1. tudatosan változtatja a hangerőt; 2. tudatosan változtatja a hanglejtést; 3. gesztusai alátámasztják a mondanivalóját; 4. öltözéke illik az alkalomhoz.

A szónokok háromnegyede rendelkezett a megfelelő orgánummal (75%) ahhoz, hogy beszéde akusztikailag érthető legyen akkor is, ha a meggyőzés érdekében megváltoztatta a hangerejét. Két versenyző a pulpitus mikrofonját használta, az ő beszédüket a hangerő szempontjából nem értékeltem. A hanglejtés változtatása szintén csak a versenyzők negyedénél nem volt érzhető.

A gesztikulálásban a versenyzőket korlátozta a kezükben tartott papír, de több mint felük (58%) csak egyik kezében fogta a lapot, a másikkal gesztikulált (olyan is volt, aki zsebre tette). A többiek két kézzel a papírt fogták. Lábmozdulatok a nadrágot viselőknél több esetben megfigyelhetők voltak.

A láb láthatóságát tematizálva a tanulmány nem kíván állást foglalni abban a kérdésben, milyen hosszú legyen szónokversenyen a lányok szoknyája, esetleg tekinthető-e ez is a meggyőzés egyik formájának. Az általam elemzett felvételen nem mindig látszott pontosan, milyen nadrágot visel a szónok, de a kopott farmert vagy a kockás inget egy országos verseny döntőjén nevezhetjük Quintilianus után „elhanyagoltnak”. A versenyzők háromnegyede (75%) öltönnyel, kosztümmel (alkalmi ruhával), inggel vagy blúzzal tisztelgett az alkalom előtt.

Következtetések, tanácsok a retorikai nevelés iránt érdeklődőknek

A (szóbeli vagy írásbeli) szövegalkotási feladat utasítása retorikai szituációt teremt, ezért a tanulóknak problémamegoldási sémával kell rendelkezniük, különösen, ha a felkészülési idő olyan rövid, mint a versenyen. A relevancia megteremtéséhez a feltalálás első lépéseként a retorikai szituáció elemeit meg kell vizsgálni, érdemes a fő kérdésre korlátozni a beszédet. A beszéd fajta ismerete, felismerésük a gyakorlatban, illetve a szövegalkotás gyakorlása segítheti a releváns válasz megalkotását. Ha a tanulók megismerik az *éthosz* és a *pathosz* alkalmazásának a lehetőségeit és korlátait, az segítheti őket a manipulatív alkalmazás felismerésében, a szövegalkotás során pedig nagyobb eséllyel kerülnek el a hibás használatot.

Az érv szerkezetét és a következtetés logikai formáit példák segítségével érdemes addig gyakorolni, míg készségi nem válik. A (jó) példák nyelvi sablonokat is adnak, amelyek segítenek improvizáció esetén a megfogalmazásban. A hibás példák, manipulatív érvek tanulmányozásához hasznos a Toulmin-módszer, hatásos beszédek szerkezetének tanulmányozása a szövegértést, szövegelemzést is segítheti (a retorika és a szövegértés kapcsolatáról lásd Adamikné Jászó 2009).

A tanulóknak és a versenyzőknek tudatosítani kell a nyelvi megformálás és az előadásmód érvelő szerepét a stilisztika és az előadásmód tanításakor. A mérések azt mutatták, a releváns fő kérdés megtalálása, az érvek feltalálása és megszerkesztése jelent nagyobb nehézséget a tanulók számára. Ez viszont összefügg a stílussal is, mert a mesterségbeli tudás ismerve, ha a beszédben „a legjobb szavak a gondolatokhoz tapadnak és saját fényükkel világítanak” (Quintilianus 8, *Előszó*, 21; 2009: 510).

Ideális esetben a szónokok megítélését a fenti szempontok mindegyike azonos súllyal befolyásolná. Ha ez manapság a versenyen, a középiskolában vagy az életben nem is érvényesül, a retorikai nevelés nem adhatja fel azt a célt, hogy a jó beszédre, a manipuláció felismerésére és kerülésére tanítson. Quintilianus szerint a szónok akkor lesz ékesszóló (*eloquens*), ha a gondolatokat sikerül „a hallgatókhoz teljesen odavinni” (*ad audientis perferre*; Quintilianus 8, *Előszó*, 15; 2009: 509), és ha ezt elérte, sikeresen cselekedett.

Irodalom

- Adamik Tamás 1998. *Antik stíluselméletek Gorgiastól Augustinusig*. Seneca Kiadó. Budapest.
- Adamik Tamás et al. 2004. *Retorika*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Adamik Tamás (főszerk.) 2010. *Retorikai lexikon*. Kalligram Kiadó. Pozsony.
- Adamikné Jászó Anna 2006. *Az olvasás múltja és jelene*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2009. Retorikai gondolkodás és szövegértő olvasás I., II. *Anyanyelv-pedagógia* 3., 4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=185>, <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=221> (2016. december 5.)
- Adamikné Jászó Anna 2013. *Klasszikus magyar retorika*. Holnap Kiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2015. Hogyan készítsük fel tanítványainkat a szónokversenyre? *Anyanyelv-pedagógia* 4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=597> (2016. december 5.)
- Arisztotelész 1999. *Rétorika*. Adamik Tamás (ford.) Telosz Kiadó. Budapest.

- Aristoteles 2004a. *Topik*. Übersetzt und kommentiert von Wagner, Tim – Rapp, Christof. Reclam. Stuttgart.
- Aristotle 2004b. *Topiques*. Traduit par J. Tricot. Vrin. Paris.
- Baranyai Erzsébet – Lénárt Edit 1959. *Az írásbeli közlés gondolkodáslélektani vonásai*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Bitzer, Lloyd F. 1968. The Rhetorical Situation. *Philosophy and Rhetoric* 1: 1–14.
- Bolonyai Gábor (szerk.) 2001. *Antik szónoki gyakorlatok*. Typotex Kiadó. Budapest.
- Cicero, Marcus Tullius 2012a. A feltalálásról. Simon L. Zoltán (ford.) In: Adamik Tamás (szerk.) *Cicero összes retorikaelméleti művei*. Kalligram Kiadó. Pozsony. 81–192.
- Cicero, Marcus Tullius 2012b. A szónokról. Adamik Tamás és mtsai (ford.) In: Adamik Tamás (szerk.) *Cicero összes retorikaelméleti művei*. Kalligram Kiadó. Pozsony. 203–452.
- Cicero, Marcus Tullius 2012c. A szónok. Kárpáty Csilla – Mezei Mónika (ford.) In: Adamik Tamás (szerk.) *Cicero összes retorikaelméleti művei*. Kalligram Kiadó. Pozsony. 611–688.
- Corbett, Edward P. J. (ed.) 1969/2012. *Rhetorical analyses of literary works*. Oxford University Press. New York–London–Toronto. Magyarul Adamikné Jászó Anna (ford.) In: Raátz Judit – Tóthfalussy Zsófia Sarolta (szerk.): *A retorikai elemzés*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszéke. Budapest. 83–98.
- Corbett, Edward P. J. – Connors, Robert, J. 1998. *Classical Rhetoric for the Modern Student*. 4th edition. Oxford University Press. New York–London–Toronto.
- Cornificius 2001. *A C. Herenniusnak ajánlott rétorika*. Magyar Könyvklub. Budapest.
- Fináczy Ernő 1906/1984. *Az ókori nevelés története*. Hornyánszky Viktor Könyvkiadó hivatala. Utánnomás. Könyvértékesítő Vállalat. Budapest.
- Major Hajnalka 2015. *Retorika és szövegalkotás*. Takács Etel Pedagógiai Alapítvány. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- Marrou, Henri Irénée 1977. *Geschichte der Erziehung im klassischen Altertum*. Deutscher Taschenbuch Verlag. München.
- Plett, Heinrich F. 2001. *Einführung in die rhetorische Textanalyse*. Helmut Buske Verlag. Hamburg.
- Quintilianus, Marcus Fabius 2009. *Szónoklattan*. Adamik Tamás et al. (ford.) Kalligram Kiadó. Pozsony.
- Rozgonyiné Molnár Emma 2015. Tanácsok a retorikai versenyre felkészítő tanárok és felkészülő versenyzők számára *Anyanyelv-pedagógia* 4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=598> (2016. december 5.)
- Toulmin, Stephen Edelston 1958/1964. *The Uses of Argument*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Willis, Hulon 1973. *Structure, Style and Usage: Rhetoric and Reasoning*. 3. edition. Holt, Rinehart and Winston Inc. New York.
- Winterbottom, Michael 1974. Introduction. In: Seneca the Elder 1974. *Declamations Volume I*. (Translated by Michael Winterbottom). Loeb Classical Library. Harvard University Press. Cambridge. VII–XXIV.
- Zwiers, Jeff 2004. *Developing Academic Skills in Grades 6–12*. International Reading Association, Inc. Newark. Delaware.
- (1) Versenykiírás 2017. <http://www.eotvos-verseny.hu/upld/Eotvos2017.pdf> (2016. december 29.)
- (2) Eötvös József országos középiskolai szónokverseny. <http://www.eotvos-verseny.hu/> (2016. december 29.)
- (3) Eötvös József országos középiskolai szónokverseny. A verseny anyaga. http://www.eotvos-verseny.hu/upld/feladat_orzagos_2016.pdf (2016. december 29.)

Major, Hajnalka

The rhetorical analysis of the speeches of the Eötvös József National Rhetoric Competition
This study investigates twenty-four speeches from the final of the Eötvös József National Rhetoric Competition with the method of rhetorical analysis. The analysis assigns 2-5 statements to all selected criteria, and then investigates whether they are true for the performed speech. The criteria in the analysis are the following: rhetorical situation, speech type, logos / pathos, sources of argument, fallacies, train of thought, structure, elocution, and delivery. Contestants reached the highest scores in *elocution* and *delivery*, whereas composition and *arrangement* of thoughts were more challenging. *Invention* as a task of the orator includes the knowledge of the rhetorical situation and the speech type, as well as the selection of logos and pathos, and the invention of arguments. This study shows what techniques students used when they improvised and what other possibilities of modern rhetoric can help the invention of arguments.

Kulcsszók: középiskola, szónokverseny, retorikai elemzés

Keywords: secondary school, rhetoric competition, rhetorical analysis

Az írás szerzőjéről

Major Hajnalka

tanár, Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja, Baja
majhaj@freemail.hu